

СУТНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

УДК 37.035:355.01(477)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.311080>

Тетяна Пантюк, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Олена Невмержицька, доктор педагогічних наук, професор
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Василь Суховерський, аспірант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Тарас Чубінський, аспірант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Василь Гриняк, аспірант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

СУТНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовується проблема сутності, змісту та завдань національного та військово-патріотичного виховання дітей та молоді в умовах сьогодення. Визначаємо, що національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це цілісна, системна, комплексна, державо-орієнтована, цілеспрямована діяльність усіх органів державної влади, складових громадянського суспільства, родини, сім'ї, усіх ланок системи освіти, що функціонують у державі щодо створення такого освітнього поля, яке сприяло б формуванню у всіх громадян суспільства патріотичної свідомості, любові до Батьківщини.

Ключові слова: національне виховання; військово-патріотичне виховання; Батьківщина; громадянське суспільство; діти; молодь; освіта; сутність; завдання.

Лім. 12.

Tetiana Pantiuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Head of the General Pedagogy and Preschool Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Olena Nevmerzhtiska, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of the
General Pedagogy and Preschool Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Vasyl Sukhovskiy, Postgraduate Student of the
General Pedagogy and Preschool Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Taras Chubinskiy, Postgraduate Student of the
General Pedagogy and Preschool Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Vasyl Hrynyak, Postgraduate Student of the
General Pedagogy and Preschool Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE ESSENCE OF NATIONAL AND MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION OF CHILDREN AND YOUTH IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE

The article substantiates the problem of the essence, content and tasks of national and military-patriotic education of children and youth in today's conditions. We define that the national-patriotic upbringing of children and youth is a holistic, systematic, complex, state-oriented, purposeful activity of all state authorities, components of civil society, the family, all links of the education system functioning in the state, social organizations and associations regarding the creation of such an educational field that would contribute to the formation of patriotic consciousness and love for the Motherland in all citizens of society.

National and military-patriotic education involves the formation and nurturing of love and respect for the Motherland; awareness of the importance of ensuring the independence, territorial integrity and sovereignty of Ukraine; knowledge of the state language and deep understanding of its role in the life of the people and the state; the formation of a military-patriotic personal position in case of the need to protect the country from aggressors, threats to national security.

СУТНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

We have identified the following as important and necessary indicators of real and effective patriotism: love and respect for the Motherland; awareness of the importance of ensuring the independence, territorial integrity and sovereignty of Ukraine; knowledge of the state language and deep understanding of its role in the life of the people and the state; concern for the development and systematic formation of civil society in the state; taking care of its democratic, economic, political development and orientation to the world's best democratic models and forms of government; the desire to be a responsible and conscious citizen and effectively perform the specified functions in daily life; the formation of a military-patriotic personal position in case of the need to protect the country from aggressors, threats to national security, etc.

Keywords: national education; military and patriotic education; Home; civil society; children; young; education; essence; task.

Актуальність і доцільність дослідження. Стан сучасного українського суспільства, який детермінується передовсім реаліями російсько-української війни, як ніколи раніше актуалізує проблему національно-патріотичного виховання дітей та молоді і переводить її у площину військово-патріотичного виховання. Сьогодні ми переконуємося у тому, що стара система виховання не дає можливості зреалізувати насущні питання дієвого виховання людини-патріота. Вчені суголосні у тому, що необхідно шукати нові шляхи і методи виховання дітей та молоді, щоб патріотизм із сфери знаннево-споглядальної перейшов в особистісну, активну, діяльну, коли кожна людина усвідомлює своє місце та роль у долі Батьківщини і готова робити все від неї залежне, щоб відстояти рідну мову, національну ідею, кордони Батьківщини, її культуру, традиції та Незалежність: Російсько-українська війна стократно помножила виклики, що стояли перед нашою країною. Вона різко змінила парадигму й орбіту національно-патріотичного виховання – від словесно-споглядально-абстрактного до активного, дієвого, співпричетного. У вирі буремних подій сьогодення опинилися і враз стали реальними патріотами всі – від мужніх воїнів, які ціною власного життя виборюють найдорожче – саме право України на існування, її свободу, незалежність і територіальну цілісність, боронять від нової версії фашизму Європу і увесь світ, до відважних волонтерів і малесеньких українців, які раптово подорослішали і взяли на себе невластиві дітям дорослі ролі [2, 8–9].

Досягнути успіху в реалізації завдань національного та військово-патріотичного виховання дітей та молоді досить складно, оскільки ці процеси потребують тривалої, системної і наполегливої роботи всіх державних інституцій, які мають статус виховних як безпосередньо, так і опосередковано. Серед них відзначимо: сім'ю, родину, школу, позашкільні заклади, громадські об'єднання й організації, державні установи, органи влади різних рівнів, волонтерські організації, церкву, дитячі та молодіжні товариства і організації, культурні центри тощо. Лише спільними зусиллями, застосовуючи діяльні методи роботи, використовуючи найпереконливіші життєві приклади можна досягнути високих цілей у цій царині. Сьогодні така

потреба є насущною для українців і від її вирішення залежить існування держави, країни, народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасного наукового, практичного доробку означеної проблеми дає підставу стверджувати, що проблеми реалізації завдань національного й військово-патріотичного виховання дітей та молоді були і залишаються в полі дослідницької уваги широкого кола науковців-педагогів, хоча його завдання, підходи, способи досягнення цілей вимагають переосмислення у нових реаліях війни. Розробці проблематики національного та військово-патріотичного виховання дітей і молоді у вітчизняному педагогічному дискурсі присвячені роботи: І. Беха, Е. Бородая, Н. Бондаренко, О. Вишневецького, С. Косянчука, В. Кременя, О. Остапенко, М. Тимчик, М. Зубалія, К. Журби, Д. Бінецького, В. Мокан та ін. [1; 2; 3; 4; 8; 9; 11]. Ці та інші вчені роблять спробу пошуку нових підходів для реалізації національного та військово-патріотичного виховання дітей і молоді; визначають його пріоритетні цінності; удосконалюють сутність, зміст та форми; визначають шляхи залучення до цього процесу усього суспільства і державних органів з тим, щоб у часи війни врятувати Україну від російських загарбників, які становлять загрозу усьому цивілізованому світові, проте зупинити їх, з огляду на реальні події, може лише вмотивований український солдат.

Метою нашої статті є обґрунтування змісту, сутності та завдань національного й військово-патріотичного виховання дітей та молоді в системі сучасної освіти України з огляду на виклики російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Російсько-українська війна актуалізувала національно-патріотичні цінності, які уже тривалий час вважалися звичайними, повсякденними поняттями і часто не мали під собою сутнісного, фундаментального, справжнього підґрунтя. Кілька поколінь поспіль жили з викривленою за часи радянського союзу свідомістю, де поняття Батьківщина було підмінено тимчасовими політичними поняттями, які зникли під тиском часу. Проте Українську Незалежність, як доводить час, треба здобувати у важких боях. І сьогодні це не лозунги, не високі фрази, а драматична буденність кожної української сім'ї. Такі споконвічні цінності, як рідна мова, свобода, неза-

СУТНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

лежність, гідність, власний вибір, національна ідентичність, жертвовність, громадянська активність, добро, справедливість набули цілком іншого сенсу та звучання. Часто словесні форми національного виховання стають не актуальними і не дієвими, натомість громадянська позиція, доброчинність, волонтерство, жертвовність стають індикаторами національної єдності та зрілості суспільства і кожного громадянина – від дитини до пенсіонера.

У педагогічному словнику визначено сутність патріотизму таким способом: “Патріотизм – це любов до Батьківщини, відданість їй, готовність служити її інтересам, іти на самопожертву. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму у дітей розпочинається з виховання у них любові до рідної мови, культури народу та його традицій, поваги до сімейних реліквій, пов’язаних із трудовими і бойовими сторонами життя предків, близьких родичів, земляків” [12, 134]. Зауважимо, що головна увага акцентується на діяльності й активності як основних ознаках суб’єкта, коли патріотизм стає особистісним надбанням кожного, життєвою потребою та щоденною необхідністю.

Пріоритетні засади національно-патріотичного виховання визначені на рівні державних документів і цілісно визначають його сутність, завдання та стратегію реалізації. Серед найважливіших державних актів необхідно назвати: Конституцію України, закони України “Про національну безпеку України”, “Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності”, “Про освіту”, “Про волонтерську діяльність”, “Про правовий статус та вшанування пам’яті борців за незалежність України у ХХ столітті”, “Про основи національного спротиву” [5; 6; 7].

У Статті 8 Закону України “Про основи національного спротиву” системно визначено складові державної політики у царині сутності української національної та громадянської ідентичності, сформульовано складові державної політики у цьому сенсі. Його найважливішими складниками є: “1) національно-патріотичне виховання; 2) військово-патріотичне виховання; 3) громадянська освіта” [5].

На основі аналізу державних документів та науково-практичного доробку вчених визначаємо, що національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це цілісна, системна, комплексна, державоорієнтована, цілеспрямована діяльність усіх органів державної влади, складових громадянського суспільства, родини, сім’ї, усіх ланок системи освіти, що функціонують у державі, суспільних організацій та об’єднань щодо створення такого освітнього

поля, яке сприяло б формуванню у всіх громадян суспільства патріотичної свідомості, любові до Батьківщини і всього, що з цим пов’язане: мови, культури, традицій, національної спадщини тощо; турботи про системний, прогресивний розвиток свого народу; готовності до захисту Батьківщини в умовах війни; усвідомлення і реалізація політики демократизації, економічного зростання, становлення міцних правових засад держави [5; 6; 7; 10].

Мета і стратегічні цілі національного та військово-патріотичного виховання конкретизуються через систему таких виховних завдань:

- утвердження у свідомості й почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до історичного минулого України;
 - виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;
 - підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;
 - усвідомлення взаємозв’язку індивідуальної свободи, прав людини та її патріотичної відповідальності;
 - сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі у життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності врегульовувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
 - формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
 - утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;
 - культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережливого ставлення до природи;
 - формування мовленнєвої культури;
 - спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму [10].
- Законом України “Про основи національного спротиву” також визначено специфіку, особливості та напрями військово-патріотичного виховання. Серед них найактуальнішими в умовах сьогодення, зважаючи на складні обставини російсько-української війни, визначено:
- 1) формування оборонної свідомості;
 - 2) популяризація військової служби;
 - 3) залучення громадян до сприяння безпеці і обороні України;
 - 4) розвиток військово-прикладного і службово-прикладного спорту, технічної творчості та інновацій;

СУТНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

5) широке залучення школярів до загальнодержавних, регіональних та місцевих заходів військово-патріотичного виховання;

6) обов'язкове викладання предмету "Захист України" під час здобуття профільної середньої освіти;

7) підготовка кваліфікованого кадрового потенціалу з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, учасників Революції Гідності з подальшим їх залученням до організації та здійснення освітньої діяльності з початкової військової підготовки, реалізації програм, проектів і заходів військово-патріотичного виховання;

8) залучення ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, учасників Революції Гідності до організації і здійснення програм, проектів та заходів військово-патріотичного виховання [5].

Важливими і необхідними показниками реального і дієвого патріотизму доцільно визначити:

- любов і повагу до Батьківщини;
- усвідомлення важливості забезпечення незалежності, територіальної цілісності й суверенітету України;
- знання державної мови і глибоке розуміння її ролі у житті народу і держави;
- турбота про розвиток і системне формування громадянського суспільства у державі;
- піклування про її демократичний, економічний, політичний розвиток і орієнтацію на кращі світові демократичні зразки та форми державного укладу;
- бажання бути відповідальним і свідомим громадянином і дієво виконувати означені функції у щоденному житті;
- формування військово-патріотичної особистісної позиції на випадок необхідності захисту країни від агресорів, загрози національній безпеці тощо.

Свого часу О. Вишневський стверджував, що "В основі виховання будь-якого народу лежить природна потреба у самозбереженні, самовдосконаленні, самостверженні, шляхом розбудови власної держави" [4; 277]. Тривале перебування у складі радянського союзу вихолостило і обезбарвило систему національного виховання українців, як і інших народів. З огляду на це потреба нового бачення та реалізації завдань національного виховання є особливо актуальною і такою, без якої становлення держави Україна неможливе.

Національно-патріотичне виховання передбачає плекання високих ідеалів служіння українському народові, знання мови та культури народу, свідоме формування людини-патріота з раннього віку, мотивування кожного стати на захист Батьківщини, усвідомлення автентичних християнських ціннос-

тей українського народу, збереження і популяризація об'єктивної історичної правди про народ.

Важливими і необхідними показниками реального і дієвого патріотизму треба визначити:

- любов і повагу до Батьківщини;
- усвідомлення важливості забезпечення незалежності, територіальної цілісності й суверенітету України;
- знання державної мови і глибоке розуміння її ролі у житті народу і держави;
- турбота про розвиток і системне формування громадянського суспільства у державі;
- піклування про її демократичний, економічний, політичний розвиток і орієнтацію на кращі світові демократичні зразки та форми державного укладу;
- бажання бути відповідальним та свідомим громадянином і дієво виконувати означені функції у щоденному житті;
- формування військово-патріотичної особистісної позиції на випадок необхідності захисту країни від агресорів, загрози національній безпеці тощо.

У Концепції національно-патріотичного виховання визначено головні патріотичні цінності, зокрема: національна ідея, українська мова, національна культура, історія народу і держави, національна самовизначеність, громадянська активність, законслухняність, знання лідерів і героїв нації, держави [9].

Висновки. Отже, визначаємо, що національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це цілісна, системна, комплексна, державо-орієнтована, цілеспрямована діяльність усіх органів державної влади, складових громадянського суспільства, родини, сім'ї, усіх ланок системи освіти, що функціонують у державі, суспільних організацій та об'єднань щодо створення такого освітнього поля, яке сприяло б формуванню у всіх громадян суспільства патріотичної свідомості, любові до Батьківщини.

Національне та військово-патріотичне виховання передбачає формування і плекання любові та поваги до Батьківщини; усвідомлення важливості забезпечення незалежності, територіальної цілісності й суверенітету України; знання державної мови і глибоке розуміння її ролі у житті народу і держави; формування військово-патріотичної особистісної позиції на випадок необхідності захисту країни від агресорів, загрози національній безпеці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Патріотизм як цінність. 7 наукових позицій у національно-патріотичному вихованні. *Управління освітою*. 2018. № 6 (402). С. 6–12.
2. Бондаренко Н., Косянчук С. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: метод. рекомендації. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.

СУТНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВИТИ УКРАЇНИ

3. Бородай Е. Класифікація методів військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі допризовної підготовки. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. № 26. С. 25–28. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.26.22>

4. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібн для студ. вищих навч. закл. Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.

5. Закон України “Про основи національного спротиву”. (2023, 31 березня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20>

6. Закон України “Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності”. (2022, 13 грудня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20>

7. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. *Інформ. збірник та коментарі МОН України*. 2015. № 8. С. 87–95.

8. Кремень В.Г. Національна ідентичність як умова самоздійснення української нації. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2020. № 1. С. 113–116. URL: http://pi.ioid.gov.ua/images/pdf/2020_1/15.pdf

9. Мокан В. Військово-патріотичне виховання: курс на відродження. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3243419-vijskovopatriotичne-vihovannakurs-na-vidrozdenna.html>

10. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/natsionalno-patriotичne-vihovannya-ditey-ta-molodi/1>

11. Остапенко О.І., Тимчик М.В., Зубалій М.Д., Журба К.О., Бінецький Д.О., Касіч Н.П., Кузора І.В. Військово-патріотичне виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: навчально-метод. посібн. Кропивницький, 2022. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732074>

12. Педагогічний словник / під ред. М. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.

REFERENCES

1. Bekh, I.D. (2018). Patriotyzm yak tsinnist. 7 naukovykh pozytsii u natsionalno-patriotичnomu vykhovanni [Patriotism as a value. 7 scientific positions in national and patriotic education]. *Management of education*. No. 6 (402). pp. 6–12. [in Ukrainian].

2. Bondarenko, N.V. & Kosianchuk, S.V. (2022). Natsionalno-patriotичne vykhovannya u konteksti suchasnykh vyklykiv: metodychni rekomendatsii [National-patriotic education in the context of modern challenges: method. recommendations]. Kyiv, 64 p. [in Ukrainian].

3. Borodai, E. (2020). Klasyfikatsiia metodiv viiskovo-patriotичnoho vykhovannya starshoklasnykiv u protsesi dopryzovnoi pidhotovky [Classification of methods of

military-patriotic education of high school students in the process of pre-conscription training]. *Origins of pedagogical skills*. No. 26, pp. 25–28. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.26.22> [in Ukrainian].

4. Vyshnevskiy, O. (2006). Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy]. *Study guide. higher education closing*. Drohobych, 326 p. [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy “Pro osnovy natsionalnoho sprotyvu” [Закон України “Про основи національного спротиву”]. (2023, 31 March). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20> [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy “Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti” [Law of Ukraine “On the Foundations of National Resistance”]. (2022, 13 December). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20> [in Ukrainian].

7. Kontseptsiia natsionalno-patriotичnoho vykhovannya ditei ta molodi: dodatok do nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.06.2015 r. № 641 [The concept of national-patriotic education of children and youth: appendix to the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated June 16, 2015 No. 641]. Inform. collection and comments of the Ministry of Education and Culture of Ukraine. 2015. No. 8. pp. 87–95. [in Ukrainian].

8. Kremen, V.H. (2020). Natsionalna identychnist yak umova samozdiisnennia ukrainskoi natsii. Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspektivy [National identity as a condition for the self-realization of the Ukrainian nation]. *Pedagogical innovations: ideas, realities, perspectives*. No. 1, pp. 113–116. Available at: http://pi.ioid.gov.ua/images/pdf/2020_1/15.pdf [in Ukrainian].

9. Mokan, V. Viiskovo-patriotичne vykhovannya: kurs na vidrozdhenia [Military and patriotic education: a course for revival]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3243419-vijskovopatriotичne-vihovannakurs-na-vidrozdenna.html> [in Ukrainian].

10. Natsionalno-patriotичne vykhovannya ditei ta molodi [National-patriotic education of children and youth]. Available at: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/natsionalno-patriotичne-vihovannya-ditey-ta-molodi/> [in Ukrainian].

11. Ostapenko, O.I., Tymchuk, M.V., Zubalii, M.D., Zhurba, K.O., Binetskyi, D.O., Kasich, N.P. & Kuzora, I.V. (2022). Viiskovo-patriotичne vykhovannya uchniv v umovakh ideino-svitohliadnoi konfrontatsii: navchalno-metodychni posibnyk [Military-patriotic education of students in conditions of ideological and worldview confrontation: educational method. Manual]. Kropyvnytskyi. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732074> [in Ukrainian].

12. Pedahohichni slovnyk [Pedagogical dictionary]. (Ed.). M. Yarmachenko. Kyiv, 2001. 514 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.07.2024

“Виховання є мистецтвом, використання якого зростатиме протягом багатьох поколінь”.

Іммануїл Кант
німецький філософ

